

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/329871582>

Waarom het onderzoek naar veiligheidsbeleving een nieuwe impuls nodig heeft (The need for a new impulse in fear of crime studies, in Dutch)

Article · December 2018

DOI: 10.5553/JV/016758502018044006001

CITATION

1

READS

1,252

1 author:

Marnix Eysink Smeets
Hogeschool Inholland

55 PUBLICATIONS 79 CITATIONS

SEE PROFILE

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Fear Drop & Fear Change [View project](#)

The changing security landscape and it's consequences for security policy [View project](#)

Waarom het onderzoek naar veiligheidsbeleving een nieuwe impuls nodig heeft

Marnix Eysink Smeets*

Het tegengaan van angst en onzekerheid in de samenleving is belangrijker dan ooit, betoogde minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking Sigrid Kaag onlangs in de Abel Herzberg-lezing (Kaag 2018). Oók – of zelfs juist – op het klassieke terrein van criminaliteit en onveiligheid, zo kon de goede verstaander horen. Nu staat de veiligheidsbeleving van het publiek al langer hoog op de agenda van de belangrijkste actoren van het integraal veiligheidsbeleid, zoals gemeenten, politie en justitie. In de praktijk lijkt het voor hen echter lastig te zijn te bepalen wat er aan die veiligheidsbeleving nu wérkelijk kan gebeuren. Gelukkig wil de academische discipline van de criminologie ‘een wetenschap met impact’ zijn. Je zou dus verwachten dat op het gebied van veiligheidsbeleving de criminologische subdiscipline van *fear of crime studies* de veiligheidspraktijk een helpende hand zou reiken. Bijvoorbeeld met inzichten ten aanzien van vormen van veiligheidsbeleving die wel en niet schadelijk zijn voor de samenleving. Met inzichten in de manier waarop veiligheidsbeleving tot stand komt én hoe deze mogelijkzouds zou kunnen worden beïnvloed. Of, nu de samenleving zich ook met diverse nieuwe bedreigingen geconfronteerd ziet, met inzichten in de manier waarop de doorwerking van deze nieuwe bedreigingen op de publieke veiligheidsbeleving begrepen én het hoofd geboden zou kunnen worden. Wie het beleidsveld overziet, moet constateren dat van zo’n bijdrage echter nauwelijks sprake is. Het is wellicht verleidelijk dat te verklaren vanuit de trend van *fact-free policy*, die zich immers aan wetenschap-

* M.W.B. Eysink Smeets is lector Publiek Vertrouwen in Veiligheid en hoofd van de Onderzoeksgroep Recht & Veiligheid aan de Hogeschool Inholland. Hij is tevens directeur van de Landelijke Expertisegroep Veiligheidspercepties (LEV), een platform voor onderzoek naar veiligheid, veiligheidsbeleid en veiligheidsbeleving. De auteur legt momenteel de laatste hand aan zijn dissertatie *Public reactions to crime and insecurity*, onder supervisie van prof. Martin Innes en prof. Trevor Jones, beiden verbonden aan Cardiff University.

pelijke inzichten maar weinig gelegen zou laten liggen. Maar het lijkt zinniger eerst eens de hand in de eigen academische boezem te steken. Want beschikt de criminologische subdiscipline van *fear of crime studies* eigenlijk wel over de inzichten die de veiligheidspraktijk verder zou kunnen helpen? En zo dat niet het geval is, is daar wel oog voor en/of wordt daaraan gewerkt? In deze bijdrage daarom een kritische beschouwing van de stand van zaken op het gebied van *fear of crime studies*, gezien vanuit het perspectief van de zo begeerde ‘maatschappelijke impact’.

Veiligheidsbeleving als sympathiek, maar weerbarstig onderwerp

De veiligheidsbeleving van de burger is al jaren een onderwerp dat bij politici, bestuurders en veiligheidsprofessionals een hoge prioriteit heeft. Althans, in woorden, intenties en doelen. Geen gemeente die in haar veiligheidsbeleid geen aandacht schenkt aan veiligheidsbeleving; het ministerie van Justitie en Veiligheid stelde in de afgelopen jaren het verbeteren van die veiligheidsbeleving (met 10%) herhaaldelijk als concreet doel.¹ Wie vervolgens echter op zoek gaat naar concrete strategieën om dat te bereiken – of naar een doordachte onderliggende beleidstheorie – moet al snel constateren dat deze er niet zijn. Dát er aan de veiligheidsbeleving wat moet gebeuren, is velen duidelijk, maar wát dan (en waarom) blijft raden. Dit werd in de laatste jaren nog eens extra nijpend, toen het veiligheidslandschap in relatief korte tijd fundamenteel veranderde. Maakten we ons aan het begin van dit millennium nog druk over de veiligheid op straat of over de overlast van junks en andere veelplegers, een decennium later vormen radicalisering en terrorisme, cybercrime, toename van maatschappelijke spanningen en – in ieder geval volgens de overheidsvertegenwoordigers – ‘ondermijning’ minstens zo belangrijke punten van zorg. In ten minste één van die nieuwe bedreigingen, terrorisme, is de veiligheidsbeleving van het publiek zelfs de kern der dingen. Terroristen beogen immers door het aanjagen van angst de samenleving te destabiliseren. Het tegengaan van aanslagen is dan een goede contrastrategie, maar het tegengaan van die angst een minstens zo belangrijke tweede. In de praktijk is ook hier dan de vraag weer: *hoe* dan? Deze situatie heeft veel

1 Zie bijv. Rijksjaarsverslag 2012. VI Veiligheid en Justitie. Rijksbegroting, *Kamerstukken II* 2013/14, 33930 VI.

weg van het beeld dat Spithoven (2014) optekende na een rondgang langs gemeentelijke ambtenaren Openbare Orde en Veiligheid (OO&V): men wil heel graag met veiligheidsbeleving aan de slag, maar – mede door de complexiteit van dat vraagstuk – men heeft geen idee *hoe*. Spithoven signaleerde in dat licht bij de lokale ambtenaren een dringende behoefte aan meer handelingsperspectief, meer inzicht in de *black box* van veiligheidsbeleving en meer precisering: waarop is het wel en waarop is het niet zinvol de aandacht te richten? Dat levert een heldere vraag op aan een wetenschappelijke discipline die ambiëert meer impact in de samenleving te hebben, zou je zeggen. En dan in het bijzonder aan de subdiscipline van *fear of crime studies*. Maar, zoals hiervoor al gesteld: kan die subdiscipline dat antwoord ook leveren?

Een quickscan van het onderzoeksdomein

Om de bovenstaande vraag te beantwoorden neemt deze bijdrage de bevindingen van Eysink Smeets en Van Thiel (2018) als startpunt. Zij deden een quickscan van de stand van zaken in het internationale kennisdomein van *fear of crime studies*. Eerst analyseerden zij de 130 meest geciteerde *fear of crime*-publicaties in één belangrijke academische database: Web of Science.² Daarbij werden de belangrijkste kenmerken van de in deze publicaties beschreven studies in kaart gebracht, zowel waar het gaat om de inhoudelijke focus van het onderzoek als waar het gaat om onderzoeksmethode en -perspectief. Dit leverde een eerste beeld op van de *body of knowledge*, zoals deze in het onderzoeksdomein door de jaren heen is opgebouwd. Een beperking van deze werkwijze was dat recente ontwikkelingen over het hoofd kunnen worden gezien: het duurt immers enige tijd voordat publicaties door anderen geciteerd worden. Daarom werden vervolgens de

2 Eerst werd een selectie gemaakt van de 100 in *absolute* zin meest geciteerde publicaties in de Web of Science Core Collection. Het absolute aantal citaties neemt toe met de jaren, waardoor oudere publicaties een grotere kans hebben hoog te 'scoren'. Daarom werd vervolgens een selectie gemaakt van de 100 *relatief* meest geciteerde publicaties (op basis van het gemiddeld aantal citaties per jaar sinds publicatie). Beide deelverzamelingen vertoonden een grote overlap, zodat (gecorrigeerd voor verschillende publicaties over eenzelfde studie) 129 unieke publicaties overbleven. Vervolgens werd een controle gedaan op eventuele afwezigheid van zeer bekende publicaties, dat leidde tot aanvulling met één publicatie, de veel geciteerde review van Hale (1996), zodat uiteindelijk 130 publicaties resteerden. De studies werden daarna bezien op hun kernbijdrage, waarbij het abstract van de auteurs als leidend werd genomen.

(63) contributies op het gebied van *fear of crime* aan het jaarcongres 2017 van de American Society of Criminology op een vergelijkbare manier in kaart gebracht; verwacht mag immers worden dat deze een indicatie geven van het werk van nu. Ten slotte werd gekeken naar de (32) bijdragen aan het recent verschenen *The Routledge international handbook on fear of crime* (Lee & Mythen 2018). Een belangrijk doel van de redacteuren Lee en Mythen was een impuls te geven aan de ontwikkeling van het vakgebied in de nabije toekomst, en de suggesties van de meer dan veertig auteurs die aan dit handboek bijdroegen, werden in de quickscan dan ook nadrukkelijk in kaart gebracht. Met deze driedelige werkwijze verkregen Eysink Smeets en Van Thiel (2018) een tentatieve schets van de stand van zaken in het onderzoeksdomein in verleden, heden en (nabije) toekomst; reden waarom hun bevindingen in deze beschouwing als startpunt worden gebruikt, waar dienstig aangevuld met andere bevindingen uit (recent) onderzoek.

Veiligheidsbeleving?

Het is van belang eerst stil te blijven staan bij het begrip *veiligheidsbeleving* zelf. Het is een in de praktijk gegroeid containerbegrip, waar in die praktijk ieder het zijne onder blijkt te verstaan. In deze bijdrage gebruiken wij het begrip als de Nederlandstalige tegenhanger van het Engelse begrip *fear of crime*. Dat brengt ons niet meteen verder, aangezien ook dit concept 'an unhelpful' containerbegrip is (Lee & Mythen 2018). De term wordt in het onderzoeksdomein immers voor veel meer gebruikt dan (alleen) *fear* voor (alleen) *crime*: het wordt gebruikt als verzamelbegrip voor het bonte palet van publieke reacties op als bedreigend ervaren criminaliteit en andere vormen van sociale onveiligheid, waarbij die reacties variëren van risicopercepties, oordelen en attitudes tot sentimenten en gevoelens, inclusief de daarmee verband houdende gedragingen.

Een tweetal onderscheidingen helpt enige orde te scheppen in de *terminologische chaos* (Vanderveen 2006, p. 39). Het eerste onderscheid is dat in de cognitieve, affectieve en conatieve dimensies van veiligheidsbeleving. In de dimensies dus ten aanzien van bijvoorbeeld aard en omvang van de criminaliteit, de ontwikkeling daarvan of het slachtofferrisico (cognitief), in de daarmee verband houdende gevoelens, zoals angst, boosheid of walging (affectief), en ten slotte in de gedra-

gingen die daarvan een expressie zijn, zoals vermindering of beveiliging (conatief).³ Het tweede onderscheid is dat in de (psychologische) afstand tot de gepercipieerde bedreiging: wordt deze ervaren als nabij (met daarmee persoonlijke relevantie) of als verder weg (en daardoor als bedreigend ervaren voor anonieme anderen, het collectief, het land).⁴ Auteurs als Jackson (2015) en Gouseti (2018; zie ook Gouseti & Jackson 2016) lieten zien dat dat wezenlijk verschillende deelconstructen oplevert. Het afstandsonderscheid is door verschillende auteurs overigens anders gemaakt, een driedeling in persoonlijk-situationeel-collectief is daarbij niet ongebruikelijk (zie bijv. Hale 1996); deze zullen wij hier volgen. Door de beide dimensies tegen elkaar uit te zetten ontstaat een negencellige matrix, waarvan elke cel als het ware een verschillend subconstruct van *fear of crime* uitdrukt. Maar daaraan dient dan eigenlijk nog een derde dimensie te worden toegevoegd: die van de verschillende vormen van onveiligheid. Een dreiging van terrorisme levert bijvoorbeeld andere constructen op dan die van traditionele vermogenscriminaliteit. Door de toevoeging van deze derde dimensie ontstaat als het ware een *Rubik's Cube* van subconstructen van veiligheidsbeleving, met vermoedelijk een vergelijkbare moeilijkheidsgraad om te ontwarren en te doorgronden.

Die veelheid van deelconstructen overziend maakt duidelijk dat roepen dat 'de' veiligheidsbeleving moet worden verbeterd, daarmee iets soortgelijks is als roepen dat 'de' criminaliteit moet worden teruggedrongen: niemand zal het belang betwisten, maar het is veel te globaal om er iets mee te kunnen. Meer precisie is nodig. Want om welke deelconstructen gaat het? Het is echter opvallend dat zelfs veel onderzoekers op het gebied van veiligheidsbeleving daar niet zo scherp mee omgaan. In nogal wat publicaties worden scherpe conclusies getrokken ten aanzien van *fear of crime*, maar is het zoeken naar welke deel-

3 De conatieve dimensie wordt zeker niet door alle auteurs als onderdeel van *fear of crime* gezien. Zeker de vroege auteurs beperkten zich tot de cognitieve en affectieve dimensie. Gabriel en Greve (2003) maken in hun veel geciteerde werk echter duidelijk dat veiligheidsbeleving niet begrepen kan worden zonder de conatieve dimensie. Auteur dezes voegt daaraan toe dat de conatieve dimensie niet alleen wetenschappelijke relevantie heeft, maar ook maatschappelijke: de maatschappelijke betekenis van veiligheidsbeleving schuilt immers juist in de gedragscomponent. Ik kom daar later nog op terug.

4 Dit onderscheid wordt door verschillende auteurs met verschillende vormen van verfijning gemaakt: van de aangegeven dichotomie in veraf en dichtbij (Gouseti & Jackson 2016; Gouseti 2018; Jackson 2015) tot een driedeling in persoonlijk, situationeel en collectief (LaGrange & Ferraro 1989) en Spithovens (2017) recente vier- of vijfdeling, waarin hij het voorgaande collectieve niveau nog eens onderverdeelt in het niveau van enerzijds een wijk en anderzijds de samenleving als geheel.

constructen daarvan eigenlijk worden bedoeld. Die *pars pro toto*-manier van werken maakt het vergelijken van bevindingen of het interpreteren van conclusies lastig. Een voorbeeld. Smulders (2015) constateert dat het gebruik van twitterberichten door wijkagenten geen effect heeft op de veiligheidsbeleving van burgers die deze berichten volgen. Een mooi bericht voor de politie, zo lijkt het, want terwijl de berichten de veiligheidsbeleving niet lijken aan te tasten, doen zij wél het vertrouwen in de politie toenemen. Wie Smulders' studie echter preciezer leest, ziet dat zij veiligheidsbeleving heeft geoperationaliseerd als louter de veiligheidsgevoelens in eigen buurt. Als alleen de *affectieve* dimensie van veiligheidsbeleving derhalve. Daarop vindt zij inderdaad geen significante verandering.⁵ Tegelijkertijd vindt zij echter dat de Twittervolgers een minder rooskleurig beeld hebben gekregen van de veiligheid in de eigen buurt. Op de *cognitieve* dimensie is dus wel sprake van een verandering, zelfs van een verslechtering. Met de bredere operationalisering van het begrip veiligheidsbeleving zou Smulders (en daarmee ook de politie) dus tot een *omgekeerde* conclusie hebben moeten komen.

Paradigma en focus

De quickscan van Eysink Smeets en Van Thiel (2018) laat zien dat het overgrote deel van het onderzoek naar *fear of crime* kwantitatief onderzoek betreft, vanuit een positivistisch, reductionistisch onderzoeksparadigma, door Carrington e.a. (2016) wel het *paradigm of Northern criminology* genoemd. Dat levert veel *weten* op, maar schiet tekort waar het gaat om *duiden en begrijpen*, zo benadrukken (ook) diverse auteurs in Lee en Mythens *Handbook* (2018). In dat licht wordt in toenemende mate gepleit voor een grotere nadruk op kwalitatief onderzoek c.q. onderzoek op basis van *mixed methods* (Lee & Ellis 2018; Richards & Lee 2018; zie ook Spithoven 2017).

Het *fear of crime*-domein richt zich vrijwel uitsluitend op de veiligheidsbeleving zoals geoperationaliseerd en gemeten op het individuele niveau. Onderzoek naar manifestaties van veiligheidsbeleving op meer collectief niveau is binnen dit domein zeldzaam. Tot slot is de overgrote meerderheid van de studies, óók de meest recente (!),

5 En dat overigens vooral omdat zij te kampen had met een zó kleine n in de interventiegroep, dat het constateren van significante veranderingen wel érg lastig werd.

gericht op de veiligheidsbeleving zoals deze van oudsher als problematisch werd geacht, dat wil zeggen de veiligheidsbeleving die geassocieerd wordt met 'klassieke' criminaliteit en overlast (Eysink Smeets & Van Thiel 2018). Studies die zich richten op veiligheidsbeleving rond nieuwe dreigingen, zoals terrorisme of cybercrime, zijn binnen het onderzoeksdomein (maar overigens ook daarbuiten) nog zeldzaam (Brunton-Smith 2018; Spalek & Davanna 2018). Over thema's als operationalisering, meting, prevalentie en determinanten van veiligheidsbeleving zijn inmiddels veel publicaties en inzichten voorhanden: op deze onderwerpen is ook nu nog veelal de onderzoeksaandacht gericht. Maar de spoeling is aanmerkelijk dunner waar het gaat om mechanismen, longitudinale trends, effecten of beïnvloeding van veiligheidsbeleving; juist thema's die van belang zijn voor de veiligheidspraktijk. Deze punten worden in het navolgende wat verder uitgediept.

De black box

De opbrengst van vijftig jaar onderzoek naar *fear of crime* is dat we veel weten van de factoren die veiligheidsbeleving beïnvloeden, maar nog weinig van de manier waarop die determinanten tot een beleving van onveiligheid leiden (de 'mechanismen'). Diverse auteurs beschrijven het onderzoeksgebied dan ook als *atheoretisch* of spreken van een *lack of theoretical ambition* (zie bijv. Hale 1996; Jackson & Gouseti 2012). Dat is niet voorbehouden aan het domein van *fear of crime studies* alleen, stelt Critcher (2016, p. xxxii): hij schetst de situatie zowel in dat domein als in de aanpalende studiedomeinen van *moral panics* of de *culture of fear* in termen van een *Polo Mint*, met het voor dat pepermuntmerk zo kenmerkende gat in het midden. Een gat, dat in zijn ogen symbool staat voor de afwezigheid van ook maar enige substantiële notie van de psychologische mechanismen waarlangs deze verschijnselen tot stand komen. Bakker en De Graaf (2014) beschrijven een vergelijkbaar beeld op het domein van contraterrorismestudies: van theorievorming ten aanzien van de manier waarop angst voor terrorisme tot stand komt (en de manier waarop die angst mogelijk kan worden beheerst), is in hun ogen nog nauwelijks sprake. Zij voegen daar opvallend genoeg aan toe dat de angst voor terrorisme überhaupt nog als een 'onder-onderzocht' thema binnen contraterrorisme-

studies geldt. Al met al moet dus de weinig opwekkende conclusie worden getrokken dat de *black box* van veiligheidsbeleving vooral nog alle trekken heeft van een *black hole*.

Trends

Voor het beoordelen van de maatschappelijke relevantie van veiligheidsbeleving is niet alleen inzicht in de prevalentie daarvan nodig, maar bij voorkeur ook in de longitudinale trends daarin. Voelen mensen zich immers steeds veiliger of juist minder veilig? Of blijft de situatie stabiel? In zowel het politiek-maatschappelijke als het criminologische debat kan vaak worden gehoord dat terwijl de criminaliteit substantieel is afgenomen, burgers zich desondanks onveilig blijven voelen. Ditton e.a. (geciteerd in Skogan 2011, p. 102) stelden zelfs voor dat patroon tot 'criminologisch motto' te verheffen. Skogan (2011) bracht daartegen in dat deze stelling veel te maken heeft met de manier waarop onderzoek naar veiligheidsbeleving wordt gedaan: zijn eigen bevindingen in Chicago leerden immers dat een beleving van onveiligheid wel degelijk af kan nemen (en fors ook, zo voegde hij daaraan toe). Veel onderzoek op het gebied van veiligheidsbeleving is echter crosssectioneel, longitudinale studies zijn zeldzaam. Maar door de jaren heen is in veel landen en regio's wel een 'web' ontstaan van (supra)nationale, regionale en zelfs lokale surveys of monitoren die soms meer, soms minder items bevatten op het gebied van veiligheidsbeleving. Een eerste, tentatieve analyse van dergelijke surveys in een beperkt aantal landen leerde Eysink Smeets en Vollaard (2015) al dat, in tegenstelling tot de heersende overtuiging, wel degelijk gesproken leek te kunnen worden van een systematische en substantiële afname van de onveiligheidsbeleving in meerdere landen, waaronder in Nederland. Eysink Smeets en Foekens (2018) ondernamen vervolgens een veelomvattender exercitie. Zij verzamelden longitudinale data over veiligheidsbeleving uit 29 (supra)nationale surveys, waarmee zij beschikten over data uit 129 landen, over een periode van soms bijna drie decennia. Deze data verwerkten zij in (een prototype van) een International Fear of Crime Trend Index, waarmee een indicatie werd verkregen van de longitudinale trends in prevalentie van

vijf veel gemeten deelconstructen van *fear of crime*.⁶ Hoewel het ontwikkelde instrument zeker nog verdere verfijning en aanvulling behoeft, bevestigden de eerste resultaten de bevindingen van Eysink Smeets en Vollaard (2015): in veel landen van de westerse wereld, waaronder Nederland, is sprake van een substantiële en structurele afname van de beleving van onveiligheid. Deze afname is zelfs zodanig dat, analoog aan de *crime drop*, gesproken kan worden van een *fear drop*. De door Eysink Smeets en Foekens (2018) verzamelde data hebben overigens vooral betrekking op de veiligheidsbeleving zoals deze ‘klassiek’ wordt gemeten (in bijvoorbeeld slachtofferenquêtes). Daarmee lijken zij vooral betrekking te hebben op de veiligheidsbeleving in relatie tot de ‘traditionele’ criminaliteit (criminaliteit op straat, vermogenscriminaliteit, geweldscriminaliteit, overlast). Longitudinale onderzoeken die zicht geven op de veiligheidsbeleving rond nieuwe dreigingen, zoals terrorisme of cybercrime, zijn nog veel minder aanwezig. De onderzoeken die wel beschikbaar zijn, wijzen echter op een sterke toename van de hiermee verband houdende onveiligheidsbeleving, wat diverse auteurs doet concluderen dat deze vormen van onveiligheidsbeleving inmiddels in prevalentie de klassieke onveiligheidsbeleving overstijgen (zie bijv. Boers e.a. 2017; Brunton-Smith 2018; Roberts e.a. 2012). Dat geeft aanleiding te veronderstellen dat er niet alleen sprake is van een *fear drop*, maar minstens zozeer van een *fear change* (Eysink Smeets 2016).

Effecten

Een paar jaar geleden vroeg een vooraanstaand Brits criminoloog mij: ‘Why should the government try to reduce fear of crime? It is not in the business of providing happiness, isn’t it?’ Nee, inderdaad, de overheid is geen geluksfabriek (Swart 2001). Maar zou het zo kunnen zijn dat het maatschappelijk venijn van veiligheidsbeleving niet zozeer in het affectieve deel schuilt, maar in het conatieve? Want wat gaan mensen *doen* wanneer zij onveiligheid of risico’s daarop ervaren? Welke verschuivingen in gedrag heeft dat tot gevolg? Dat hoeft zeker niet alleen maar problematisch te zijn. Wie besluit om zijn 13-jarige dochter na

6 (1) percepties van de ontwikkeling van de criminaliteit, (2) gepercipieerde kans op slachtofferschap, (3) oordeel ten aanzien van het problematisch karakter van criminaliteit, (4) onveiligheidsgevoelens en (5) vermijdingsgedrag.

haar avondlijke sporttraining even op te gaan halen, om zo te voorkomen dat zij alleen door een donker sportpark terugfietst, vertoont strikt genomen een uiting van onveiligheidsbeleving (die we ook meten in onze monitoren), maar in een doorsneesituatie zal vrijwel niemand dat als een problematische vorm van veiligheidsbeleving beschouwen. Er zijn echter ook tal van (bewuste en onbewuste!) gedragsaanpassingen aangetoond die wel degelijk als onwenselijk voor zowel het individu als de samenleving als geheel kunnen worden beschouwd. Omdat zij bijvoorbeeld van invloed zijn op sociale interactie en sociale verhoudingen, op de keuze waar (en waar niet) te gaan wonen of recreëren, op politieke voorkeur en betrokkenheid of draagvlak voor beleid (zie bijv. Baker 2014; Hadzic e.a. 2017; Kiilakoski e.a. 2014; Näsi e.a. 2015). Wat vervolgens weer nieuwe reacties oproept (van andere burgers, maar ook van instituties of politiek), zodat een beleving van onveiligheid cascade-effecten in de samenleving teweeg kan brengen. Vreemd genoeg zit de aandacht voor dergelijke gevolgen aan de periferie van het onderzoeksgebied, sterker nog: wordt onderzoek daarnaar vaker *buiten* het gebied van *fear of crime studies* gedaan (in bijv. economie, toerismestudies, computer sciences) dan daarbinnen, waarbij de bevindingen het vakgebied maar mondjesmaat lijken te bereiken. Eysink Smeets e.a. (2017a) deden bijvoorbeeld een review van de empirische onderzoeksliteratuur over de impact van aanslagen in de westerse wereld sinds 2000. Zij vonden maatschappelijke effecten op zeven deelgebieden: (1) welbevinden, (2) vrijheid van beweging, (3) sociaal klimaat, (4) economie (waaronder toerisme), (5) criminaliteit (zoals in de vorm van *hate crimes*), (6) houding ten aanzien van bestuur, beleid en politiek, en (7) securitisering en burgerlijke vrijheden. Thans lopend onderzoek naar de conatieve dimensie van zowel traditionele criminaliteit als cybercrime laat een vergelijkbare diversiteit van gevolgen zien, zij het vaak in meer sluipende vorm (Eysink Smeets n.n.g.).

Meer inzicht in de effecten van (on)veiligheidsbeleving – en de daaraan ten grondslag liggende mechanismen – is ten slotte ook nodig om het denken ten aanzien van criminaliteitspreventie en burgerparticipatie verder te brengen. In de praktijk ligt daaraan vaak de denklijn ten grondslag dat burgers criminaliteit ‘natuurlijk’ erg vinden en ‘dus’ bereid zijn tot het bijdragen aan preventie. Deze denklijn is echter

zowel op theoretische als op empirische gronden niet zomaar houdbaar.

Beïnvloeding

Zoek in een wetenschappelijke database op 'crime reduction' en het levert honderden resultaten op. Zoek op 'fear reduction' (en 'crime') en het resultaat is slechts een handjevol hits. Een dergelijk beeld is ook zichtbaar in De Waards (2018) overzicht van meta-analyses van interventies op het gebied van criminaliteitspreventie en veiligheid. Slechts een enkele van de 364 studies besteedt ook aandacht aan het effect van de onderzochte interventie op veiligheidsbeleving. Ook wanneer verder wordt ingezoomd op het domein van *fear of crime studies* blijft de spoeling dun, met daarbij ook een onevenwichtige spreiding. Beschikbare studies richten zich vooral op effecten van *policing* of gebouwde omgeving, studies van interventies in het sociale domein of van 'integrale' interventies komen (nog) minder voor (Eysink Smeets e.a. 2018). Gevonden effecten zijn nogal eens 'gemengd', wat vermoedelijk – al dan niet mede – verklaard kan worden uit het verschijnsel dat interventies hun betekenis krijgen in het licht van de specifieke context, waardoor één en dezelfde interventie, afhankelijk van tijd en plaats, geheel tegenovergestelde effecten kan sorteren, een effect dat Weisburd e.a. (2011) *backfiring* noemden. Eysink Smeets e.a. (2010) wezen in dit licht op het belang van *congruentie* tussen de aard, toonzetting en intensiteit van veiligheidsinterventies en de ervaren 'buikpijn' van het publiek, een begrip waarmee zij een diep gevoeld probleembesef van het publiek aanduidden. Wanneer sprake is van discongruentie tussen interventie en probleembesef bestaat een reëel risico op het sorteren van een omgekeerd effect van wat wordt beoogd, zo stelden zij. Eysink Smeets e.a. (2017b) lieten zien dat dat risico niet louter denkbeeldig is. In hun studie van de effecten van de preventiecommunicatie rond de intensivering van de aanpak van woninginbraken maakten zij plausibel dat deze communicatie een belangrijke factor was in de achteruitgang van de veiligheidsbeleving (algemeen, in eigen buurt en in eigen huis) van het Nederlandse publiek rond 2013, zónder dat daarbij – zoals beoogd – een substantiële verbetering van preventiegedrag kon worden gemeten. Zij maakten daarbij tevens plausibel dat de communicatie – in

ieder geval tijdelijk – leidde tot veranderingen in zelfgerapporteerd slachtofferschap van met name poging tot inbraak.

Dergelijke mechanismen en effecten maken het kiezen van interventies een complexe aangelegenheid, die om grote zorgvuldigheid en precisie vraagt. Die precisie en zorgvuldigheid worden nog eens bemoeilijkt omdat het voor professionals lastig blijkt zich een adequaat beeld te vormen van de veiligheidsbeleving van het publiek: studies laten nogal eens zien dat professionals geneigd zijn het gevoel van *onveiligheid* van het publiek te overschatten en/of de ‘drivers’ daarvan niet goed te kunnen doorgronden (zie recent bijv. Burkhardt e.a. 2018). Vanwege deze complexiteit lijkt het verstandig beïnvloeding van veiligheidsbeleving te bezien vanuit het perspectief van *wicked problems* (Rittel & Weber 1973) met de daaraan verbonden beperkingen in de beïnvloedbaarheid én de daaraan te stellen eisen aan het proces waarlangs beleid of maatregelen worden getroffen.

Conclusies

Aandacht voor veiligheidsbeleving is meer nodig dan ooit, zo begon deze beschouwing. Actoren in het veiligheidsdomein willen daaraan ook invulling geven, maar weten niet goed hoe te werk te gaan. De criminologische subdiscipline van *fear of crime studies* zou hier een helpende hand kunnen reiken, maar beschikt deze dan zelf wel over de inzichten waar de veiligheidspraktijk zo’n behoefte aan heeft? Het is wellicht niet opwekkend, maar alles overziend moet die centrale vraag van deze beschouwing ontkenkend beantwoord worden. De veiligheidspraktijk heeft behoefte aan inzicht in welke aspecten van veiligheidsbeleving vooral urgent zijn om te beïnvloeden. Inzicht in trends en gevolgen is daarvoor van belang, maar aan die vraagstukken heeft het onderzoeksdomein vooralsnog weinig aandacht besteed. Het veiligheidsveld is ook geholpen met inzicht in de *black box* van veiligheidsbeleving en – mede daardoor – in de manier waarop veiligheidsbeleving mogelijk beïnvloed kan worden. Ook daarop heeft de onderzoekstraditie van *fear of crime studies* echter vooralsnog weinig te bieden. Ten slotte ziet de veiligheidspraktijk zich geconfronteerd met een veranderend veiligheidslandschap, met daarin tal van nieuwe bedreigingen; het domein van *fear of crime studies* lijkt daarin echter nog nauwelijks te zijn meegegroeid: het richt zich nog vooral op de

‘veiligheidsbeleving van voorheen’. Dat alles bij elkaar zou een forse *wake-up call* voor het onderzoeksgebied moeten betekenen. Het is ongetwijfeld intellectueel interessant om in louter academische kring met elkaar te blijven debatteren over operationalisering of meting, of met net weer een verfijndere onderzoeksmethode het zoveelste onderzoek naar determinanten van veiligheidsbeleving uit te proberen. Maar voor een discipline die ambieert *impact* te hebben is het óók zaak inzichten te genereren die de samenleving helpen weer een stapje verder te komen op dit uitermate complexe terrein. Om het te zeggen met de woorden waarmee Sigrid Kaag haar Abel Herzberg-lezing over de angsten en onzekerheden in de samenleving afsloot: ‘Wees niet stil! Wij zijn met velen. Onze stem is nodig. Ons handelen is nodig.’ Het zou mooi zijn als óók het onderzoek en de onderzoekers op het gebied van veiligheidsbeleving zich door die oproep aangesproken voelen.

Literatuur

Baker 2014

D. Baker, ‘The effects of terrorism on the travel and tourism industry’, *International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage* (2) 2014, afl. 2, <http://arrow.dit.ie/ijrtp>.

Bakker & De Graaf 2014

P.E. Bakker & P.B. de Graaf, *Towards a theory of fear management in the counterterrorism domain: A stocktaking approach*, Den Haag: International Center for Counter-Terrorism 2014.

Boers e.a. 2017

K. Boers, C. Walburg & K. Kanz, ‘Crime, crime control and criminology in Germany’, *European Journal of Criminology* (14) 2017, afl. 6, p. 654-678, <http://doi.org/10.1177/1477370817734432>.

Brunton-Smith 2018

I. Brunton-Smith, ‘Fear 2.0. Worry about cybercrime in England and Wales’, in: M. Lee & G. Mythen (red.), *The Routledge international handbook on fear of crime*, Oxon/New York: Routledge 2018, p. 93-105.

Burkhardt e.a. 2018

C. Burkhardt, N. Delgrande & P. Villetaz, 'Do police officers fear crime in the same way as the population? Results of a local police survey on insecurity and fear of crime in Switzerland', in: M. Lee & G. Mythen (red.), *The Routledge international handbook on fear of crime*, Oxon/New York: Routledge 2018, p. 282-298.

Carrington e.a. 2016

K. Carrington, R. Hogg & M. Sozzo, 'Southern criminology', *British Journal of Criminology* (56) 2016, afl. 1, p. 1-20.

Critcher 2016

C. Critcher, 'Commentary: Moral panics yesterday, today and tomorrow', in: V.E. Cree, G. Clapton & M. Smith (red.), *Revisiting moral panics*, Bristol: Policy Press 2016, p. xvii-xxxvi.

Eysink Smeets 2016

M. Eysink Smeets, 'On crime drop, crime change, fear drop and fear change', in: *European Society of Criminology 2016*, Munster 2016.

Eysink Smeets n.n.g.

M. Eysink Smeets, *Public reactions to crime and insecurity. Addressing the fears of crime of the 21st century*, Cardiff University (n.n.g.).

Eysink Smeets & Foekens 2018

M. Eysink Smeets & P. Foekens, 'The fear drop', in: M. Lee & G. Mythen (red.), *The Routledge international handbook on fear of crime*, Oxon/New York: Routledge 2018, p. 446-466.

Eysink Smeets & Van Thiel 2018

M. Eysink Smeets, & M. van Thiel, 'Waarom het criminologisch onderzoek naar veiligheidsbeleving een nieuwe impuls nodig heeft. En wat die impuls zou kunnen zijn', in: *Jaarcongres Nederlandse Vereniging voor Criminologie*, Leiden 2018, p. 59.

Eysink Smeets & Vollaard 2015

M. Eysink Smeets & B. Vollaard, 'Trends in perceptie van criminaliteit', *Tijdschrift voor Criminologie* (57) 2015, afl. 2, p. 229-241, <http://doi.org/10.5553/TvC/0165182X2015057002004>.

Eysink Smeets e.a. 2010

M. Eysink Smeets, H. Moors, K. van 't Hof & E. van den Reek Vermeulen, *Omgaan met de perceptie van overlast en verloedering. Een beknopt advies voor de bestuurspraktijk*, Tilburg: IVA 2010.

Eysink Smeets e.a. 2017a

M. Eysink Smeets, A. Boot & E. Sikkens, 'En wat is de impact?', in: M. van Duijn & M. Eysink Smeets (red.), *Veerkrachtig omgaan met aanslagen: een advies voor bestuurders*, Arnhem/Rotterdam: IFV/Hogeschool Inholland 2017, p. 23-32.

Eysink Smeets e.a. 2017b

M. Eysink Smeets, M. Jacobs, P. Foekens, J. Maessen & K. Schram, *Effecten van communicatie bij de aanpak van woninginbraken*, Amsterdam: LEV 2017.

Eysink Smeets e.a. 2018

M. Eysink Smeets, M. van Thiel & J. Zoutendijk, 'Reducing fear of crime: Can it be done? A review of the literature (preliminary findings)', in: *EuroCrim 2018 – Annual Conference of the European Society of Criminology*, Sarajevo 2018, p. 1-21.

Gabriel & Greve 2003

U. Gabriel & W. Greve, 'The psychology of fear of crime. Conceptual and methodological perspectives', *British Journal of Criminology* (43) 2003, p. 600-614, <http://doi.org/10.1093/bjc/azg600>.

Gouseti 2018

I. Gouseti, 'A construal-level approach to the fear of crime', in: M. Lee & G. Mythen (red.), *The Routledge international handbook on fear of crime*, Oxon/New York: Routledge 2018, p. 137-154.

Gouseti & Jackson 2016

I. Gouseti & J. Jackson, 'Construal-level theory and fear of crime', in: D. Chadee (red.), *Psychology of fear, crime and the media. International perspectives*, New York: Routledge 2016, p. 22-39.

Hadzic e.a. 2017

D. Hadzic, D. Carlson & M. Tavits, 'How exposure to violence affects ethnic voting', *British Journal of Political Science* 2017, p. 1-18, <http://doi.org/10.1017/S0007123417000448>.

Hale 1996

C. Hale, 'Fear of crime: A review of the literature', *International Review of Victimology* 1996, afl. 4, p. 79-150, <http://doi.org/10.1177/026975809600400201>.

Jackson & Gouseti 2012

J. Jackson & I. Gouseti, 'Fear of crime and the psychology of risk', in: G. Bruinsma & D. Weisburd (red.), *Encyclopedia of criminology and criminal justice*, New York: Springer-Verlag 2012, p. 1-11, <http://doi.org/10.2139/ssrn.2141537>.

Kaag 2018

S. Kaag, *Abel Herzbergreezing 2018*, Amsterdam 2018.

Kiilakoski e.a. 2014

T. Kiilakoski, J. Nurmi & A. Oksanen, 'Coping with tragedy, reacting to an event: The case of the Jokela School shooting in Finland', *Young* (22) 2014, afl. 4, p. 345-360, <http://doi.org/10.1177/1103308814548107>.

LaGrange & Ferraro 1989

R.L. LaGrange & K.F. Ferraro, 'Assessing age and gender differences in perceived risk and fear of crime', *Criminology* (27) 1989, p. 697-720, <http://dx.doi.org/10.1111/j.1745-9125.1989.tb01051.x>.

Lee & Ellis 2018

M. Lee & J.R. Ellis, 'Qualifying fear of crime', in: M. Lee & G. Mythen (red.), *The Routledge international handbook on fear of crime*, Oxon/New York: Routledge 2018, p. 155-169.

Lee & Mythen 2018

M. Lee & G. Mythen (red.), *The Routledge international handbook of fear of crime*, Oxon/New York: Routledge 2018, <https://online.vitalsource.com/#/books/9781317311072/cfi/6/22/4/20@0:19.5>.

Näsi e.a. 2015

M. Näsi, P. Räsänen, J. Hawdon, E. Holkeri & A. Oksanen, 'Exposure to online hate material and social trust among Finnish youth', *Information Technology & People* (28) 2015, afl. 3, p. 607-622, <http://doi.org/10.1108/ITP-09-2014-0198>.

Richards & Lee 2018

K. Richards & M. Lee, 'Beyond moral panic', in: M. Lee & G. Mythen (red.), *The Routledge international handbook on fear of crime*, Oxon/New York: Routledge 2018, p. 106-120.

Rittel & Weber 1973

H. Rittel & M. Weber, 'Dilemmas in a general theory of planning', *Policy Sciences* 1973, afl. 4, p. 155-169.

Roberts e.a. 2012

L.D. Roberts, D. Indermaur & C. Spiranovic, 'Fear of cyber-identity theft and related fraudulent activity', *Psychiatry, Psychology and Law* (20) 2012, afl. 3, p. 315-328, <http://doi.org/10.1080/13218719.2012.672275>.

Skogan 2011

W.G. Skogan, 'Trends in crime and fear: Lessons from Chicago, 1994-2003', *Emotions, Crime and Justice* 2011, p. 101-122.

Smulders 2015

I. Smulders, *Twitterende wijk-agenten. Over de invloed van gain en loss frames in tweets van wijk-agenten op de veiligheidsperceptie van burgers* (diss. Nijmegen), 2015.

Spalek & Davanna 2018

B. Spalek & T. Davanna, 'Countering fears of terrorism. Policing and community relations', in: M. Lee & G. Mythen (red.), *The Routledge international handbook on fear of crime*, Oxon/New York: Routledge 2018, p. 272-281.

Spithoven 2014

R. Spithoven, 'Een terughoudende praktijk. Over de praktische vraagtekens bij het bestrijden van onveiligheidsgevoelens', *Tijdschrift voor Veiligheid* 2014, afl. 3, p. 3-20.

Spithoven 2017

R. Spithoven, *Keeping trouble at a safe distance. Unravelling the significance of 'the fear of crime'*, Den Haag: Eleven International Publishing 2017.

Swart 2001

C.J. Swart, *De overheid is geen geluksfabriek*, Den Haag: Raad voor Verkeer en Waterstaat 2001.

Vanderveen 2006

G. Vanderveen, *Interpreting fear, crime, risk and unsafety. Conceptualisation and measurement*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2006.

De Waard 2018

J. de Waard, *What works? A systematic overview of recently published meta evaluations/ synthesis studies within the knowledge domains of situational crime prevention, policing, and criminal justice interventions, 1997-2018*, 2018, <http://doi.org/10.13140/RG.2.2.31254.86089>.

Weisburd e.a. 2011

D. Weisburd, J.C. Hinkle, C. Famega & J. Ready, 'The possible "backfire" effects of hot spots policing: An experimental assessment of impacts on legitimacy, fear and collective efficacy', *Journal of Experimental Criminology* 2011, afl. 7, p. 297-320, <http://doi.org/10.1007/s11292-011-9130-z>.